

Regeringens proposition

1979/80:59

om ändring i vallagen (1972:620);

beslutad den 8 november 1979.

Regeringen föreslår riksdagen att anta det förslag som har tagits upp i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

HÅKAN WINBERG

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås en ändring i vallagens bestämmelser om utscende av ersättare för riksdagsledamöter. F. n. kan det i vissa situationer vara så att det inte finns tillräckligt många ersättare för att ett mandat skall kunna besättas. Avsikten med den föreslagna ändringen är att sådana situationer skall undvikas i framtiden.

Förslag till Lag om ändring i vallagen (1972:620)

Härigenom föreskrivs att 14 kap. 14 § vallagen (1972:620)¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Har antalet ersättare för en riksdagsledamot gått ner till hälften eller därunder av det vid valet utsedda antalet genom att ersättare utsetts till ordinarie ledamot eller avgått av annan orsak, utser på anmälan av riksdagens talman centrala valmyndigheten med tillämpning av 11 § om möjligt två nya ersättare.

Föreslagen lydelse

14 kap.

14 §

På anmälan av riksdagens talman utser centrala valmyndigheten med tillämpning av 11 § om möjligt två nya ersättare, om

1. antalet ersättare för en riksdagsledamot har gått ner till hälften eller därunder av det vid valet utsedda antalet genom att ersättare har utsetts till ordinarie ledamot eller har avgått av annan orsak, eller

2. antalet ersättare inte är tillräckligt för att ersättare skall kunna inträda i ledamots ställe enligt föreskrifterna i regeringsformen och riksdagsordningen.

Denna lag träder i kraft två veckor efter den dag, då lagen enligt uppgift på den har utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

¹ Lagen omtryckt 1979:456.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1979-11-08

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Ullsten, Bohman, Mundebo, Wikström, Mogård, Dahlgren, Åsling, Söder, Krönmark, Johansson, Wirtén, Holm, Andersson, Boo, Winberg, Adelsonh, Danell, Petri

Föredragande: statsrådet Winberg

Proposition om ändring i vallagen (1972:620)

1 Inledning

I vallagen (1972:620, omtryckt 1979:456) finns bestämmelser om hur ersättare utses för riksdagsledamöter. I samband med val till riksdagen utses ett visst antal ersättare för varje riksdagsledamot. Under vissa angivna förutsättningar utses nya ersättare i stället för ersättare som har avgått. Det kan emellertid uppstå situationer i vilka någon ny ersättare inte utses, trots att det behövs för att ett partis mandat i riksdagen skall kunna besättas. I så fall kan mandatet förbli obesatt under återstoden av mandatperioden eller i vissa speciella situationer t. o. m. under hela denna period. Vallagens bestämmelser om utseende av ersättare är alltså bristfälliga.

En allmän översyn av vallagen pågår f. n. inom 1978 års vallagskommitté (Ju 1978:01). Den angivna bristen bör emellertid rättas till så snart som möjligt.

2 Föredragandens överväganden

Enligt 3 kap. 1 § regeringsformen (RF, omtryckt 1976:871) består riksdagen av en kammare med 349 ledamöter. För ledamöterna skall finnas ersättare. I 3 kap. 9 § RF föreskrivs att för varje mandat, som ett parti har erhållit, utses en riksdagsledamot samt ersättare för honom. Ytterligare bestämmelser om utseende av ersättare meddelas i riksdagsordningen (RO, omtryckt 1977:90, ändrad senast 1979:93) eller annan lag (3 kap. 12 § RF). I 4 kap. 9 § RF anges att under tid då riksdagsledamot är riksdagens talman eller tillhör regeringen utövas hans uppdrag som riksdagsledamot av ersättare. Enligt samma paragraf kan riksdagen i RO föreskriva att ersättare skall träda i riksdagsle-

damots ställe när denne är ledig. Vidare föreskrivs där att bestämmelserna om ledamot gäller för ersättare som utövar uppdrag som riksdagsledamot.

I 1 kap. 8–10 §§ RO finns ytterligare bestämmelser om ersättare. Enligt 8 § kan riksdagsledamot efter prövning erhålla ledighet från sitt uppdrag. Beviljas ledamot ledighet för en tid av minst en månad, skall hans uppdrag under den tid han är ledig utövas av ersättare. I 9 § och i tillägsbestämmelse 1.9.1 finns föreskrifter om förfarandet när ersättare kallas till tjänstgöring. Slutligen anges i 10 § att, om en riksdagsledamot lämnar sitt uppdrag, tjänstgörande ersättare fortsätter att utöva sitt uppdrag till dess ny ledamot har utsetts.

Förutom i RO finns ytterligare bestämmelser om ersättare i vallagen. I 14 kap. 11–14 §§ vallagen föreskrivs sålunda hur ersättare utses. Dessa föreskrifter innebär i huvudsak följande. För varje ledamot skall utses lika många ersättare som ledamotens parti har fått mandat i valkretsen i fråga (11 §). Minst tre ersättare skall dock alltid utses för varje ledamot. Principen är att ersättare utses från samma parti, i samma valkrets och från samma listtyp som den ledamot som skall ersättas. Avgår en ordinarie riksdagsledamot i förtid, utses till ny ledamot den ersättare som står först i turordningen (13 § första stycket). Bestämmelserna om ersättare för en ny riksdagsledamot innebär att i princip de personer som var ersättare för den avgångne ledamoten är ersättare också för den nya ledamoten (13 § andra stycket). Huvudregeln är med andra ord att någon ny ersättare inte utses i detta fall. Har antalet ersättare för en riksdagsledamot nedgått till hälften eller därunder av det vid valet utsedda antalet genom att ersättare har utsetts till ordinarie ledamot eller har avgått av annan orsak, utses dock om möjligt två nya ersättare (14 §).

Bestämmelserna om utseende av ersättare vid valtillfället innebär att samma personer utses till ersättare för alla de riksdagsledamöter som har valts från samma parti med samma listtyp (gruppersättare; jfr prop. 1972:66 s. 34). Har ett parti fem mandat i en valkrets och har mandatens besatts från en och samma listtyp, utses alltså fem gemensamma ersättare.

I vissa situationer kan det visa sig att antalet utsedda ersättare inte räcker för att besätta lediga riksdagsplatser, samtidigt som reglerna om nya ersättare inte tillåter att antalet ersättare utökas. Så kan bli fallet, om alla eller flera av ett partis ordinarie ledamöter i en viss valkrets är statsråd och därför har ersättare eller om annars ersättare för flera ordinarie ledamöter behövs under en längre tid. Vid förfall för någon som tjänstgör såsom riksdagsledamot kan det då hända att det inte finns någon annan ersättare som kan fylla den lediga platsen. Reglerna om utseende av nya ersättare är nämligen inte tillämpliga i dessa fall. För att nya ersättare skall utses krävs ju att minst hälften av ersättarna har *avgått*. Om också någon av ersättarna själv är statsråd och därför inte får tjänstgöra i riksdagen, kan det t. o. m. inträffa att partiet i fråga redan från början saknar tillräckligt med behöriga ersättare för att fylla de lediga platserna.

Det är uppenbart att sådana resultat som de nu beskrivna inte stämmer

överens med syftet bakom ersättningsregleringen.

Ett sätt att hindra att resultat av detta slag uppstår är att öka minimiantalet ersättare från tre till sex eller sju eller också till ett antal som med två eller tre överstiger partiets mandat i valkretsen. Enligt uppgift från riksskatteverket skulle det inte orsaka några betydande svårigheter att utse ersättare i ökad omfattning. Ett behov av nya ersättare i de här beskrivna situationerna kan emellertid väntas föreligga bara i undantagsfall och det förefaller därför onödigt att öka det redan ganska stora totala antalet ersättare för riksdagsledamöter. I första hand bör man alltså söka en lösning som går att tillämpa i dessa undantagsfall utan att det i övrigt behöver utses fler ersättare än nu. Vad som då ter sig naturligt är att ändra reglerna om utseende av nya ersättare så att nya ersättare utses inte bara när ersättare har avgått utan också när ersättare av annan orsak inte finns som kan utöva uppdrag som riksdagsledamot. Jag föreslår därför att föreskrifterna i 14 kap. 14 § vallagen kompletteras med en regel av sådan innebörd. Paragrafen bör därvid omredigeras något.

Den av mig förordade nya regeln gör det möjligt att utse nya ersättare redan när det kan konstateras att det inte längre finns någon person tillgänglig som kan inträda för den händelse att ytterligare en ersättare behöver tjänstgöra i riksdagen.

Vallagskommittén, som under hand har beretts tillfälle att ta del av förslaget, har i skrivelse den 31 oktober 1979 förklarat att den ansluter sig till den av mig förordade ändringen.

3 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att anta ett inom justitiedepartementet upprättat förslag till lag om ändring i vallagen (1972:620).

4 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta det förslag som föredraganden har lagt fram.

